

КРАЄЗНАВСТВО ЯК ОДИН ІЗ ЗАСОБІВ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ ПІДЛІТКІВ

Розглядається проблема системної підготовки майбутніх учителів біології до розвитку пізнавальних інтересів підлітків засобами шкільного краєзнавства.

На шляху становлення незалежної України держава й суспільство спрямовують свої зусилля на створення умов для всебічного розвитку та самоорганізації кожної особистості як патріота і громадянина України, тому актуальною є проблема професійної краєзнавчої освіти студентів. Краєзнавча освіта як один із важливих засобів створення культуротворчого середовища в навчально-виховному процесі відкриває школярам і студентам навколишній світ з усією багатогранністю складних взаємовідносин природи, суспільства й особистості, задовольняє потреби в самопізнанні, самореалізації, сприяє формуванню особистісних якостей та ціннісних орієнтацій, у тому числі – розвитку пізнавальних інтересів. У нормативно-правових матеріалах освіти визначається стратегія розбудови краєзнавчої освіти, оскільки вона у змозі формувати стійкий пізнавальний інтерес, який глибоко зачіпає не лише емоційну, але й інтелектуальну та волюву сфери людини, викликає прагнення до мислення, до інтенсивної пізнавальної діяльності. Проблема краєзнавчої освіти знаходила відображення в ідеях зарубіжних та вітчизняних мислителів і педагогів (Демокрита, Аристотеля, Я.А. Коменського, Г.С. Сковороди, Ж.-Ж. Руссо, Т.Г. Шевченка, В.О. Сухомлинського).

Суттєвий внесок у вирішення ідей краєзнавства як педагогічного феномена зроблено М.С. Грушевським, М.П. Драгомановим, М.І. Пироговим, І.І. Срезневським, К.Д. Ушинським та іншими. Питання про знання краю народом, зокрема молоддю, хвилювало В.Б. Антоновича, Н.П. Дашкевича, Н.В. Молчановського.

Теоретико-методичні засади освітнього краєзнавства у своїх працях розробляли О.С. Барков, В.В. Борисов, М.П. Мілонов, А.В. Даринський, Ю.Ф. Кононов, В.П. Корнєєв, М.Ю. Костриця, М.В. Левківський, А.М. Разгон, М.Г. Стельмахович, І.Т. Прус, А.Й. Сиротенко, В.В. Обозний та інші.

Педагогічні основи шкільного краєзнавства, особливо дидактичний аспект, знайшли відображення у працях М.П. Откаленка та О.Я. Савченко.

Проблема професійної підготовки майбутнього вчителя засобами краєзнавства висвітлена в дослідженнях А.С. Архангельського, Л.П. Вовк, В.П. Білозерцева, В.І. Євдокимова, В.І. Бондаря, В.О. Кан-Калика, В.М. Мадзігона, В.І. Маслова, С.Д. Максименко, О.Г. Мороза, В.В. Сагарди, В.О. Семиченко, С.О. Сисоєва, М.І. Шкіля, М.Д. Ярмаченка та інших.

У контексті вивчення загальних основ навчально-пізнавальної діяльності студентів В.К. Буряком, І.Д. Бехом, С.У. Гончаренко, О.А. Дубасенюк, В.Н. Кузьміною, М.Б. Євтух, Ю.А. Конаржевським та іншими фрагментарно з'ясовувались окремі аспекти проблеми.

Мета нашої статті, що є частиною дисертаційного дослідження, – з'ясувати, як використання краєзнавчого матеріалу на уроках біології спеціально підготовленими студентами — стимулювало розвиток пізнавальних інтересів підлітків і, як наслідок, сприяло зростанню успішності.

Спрямована на розвиток пізнавальних інтересів краєзнавча освіта студентів визначається як система змістовно-теоретичного та організаційно-методичного забезпечення професійно-педагогічної діяльності з урахуванням особливостей того чи іншого регіону. Позитивне, емоційно пошукове ставлення особистості студента до предметів і явищ дійсності краєзнавчого характеру сприяє розвитку пізнавальних інтересів їх майбутніх учнів.

Спеціальну підготовку студентів вузу забезпечує організаційно-методична система, яка базується на інтегрованому підході, що включає вивчення загальноосвітнього, психолого-педагогічного та спеціальних циклів, а також спеціально орієнтованого циклу краєзнавчих дисциплін на всіх рівнях підготовки вчителя.

У процесі вивчення "Шкільного курсу біології та методики його викладання" студенти до кожної теми підбирали матеріали краєзнавчого характеру, враховуючи його змістове значення та вікові особливості учнів. Більш глибоко проблеми впливу краєзнавства на розвиток пізнавальних інтересів школярів вивчалися в ході роботи над курсовими й дипломними роботами.

На основі зібраних даних у Житомирському міському колегіумі було проведено експеримент, метою якого було з'ясування впливу краєзнавчого матеріалу на розвиток пізнавальних інтересів учнів. Для дослідження було визначено два класи з однаковим рівнем підготовки з предмета. В одному класі під час викладання матеріалу з біології використовувався краєзнавчий матеріал. В іншому класі викладання теми здійснювалося традиційно. Результати тематичної атестації показали, що в експериментальному класі середній показник рівня засвоєння знань склав 9,3 бала.

Результати контрольного класу, тобто класу, де було традиційне навчання, — 8,6 бала.

Отримані результати переконують у тому, що використання краєзнавчого матеріалу доцільне та необхідне і дійсно викликає інтерес до предмета, а це сприяє підвищенню успішності учнів.

Наприклад, під час вивчення теми "Дихання" використовувався такий краєзнавчий матеріал.

Житомирщина вважається однією з областей, де надзвичайно несприятлива ситуація у плані захворюваності на туберкульоз не лише із причини соціально-економічних факторів, а й через послаблення імунітету в людей унаслідок чорнобильської трагедії. Серед тих, хто найчастіше хворіє на туберкульоз, жебраки та малозабезпечені становлять 0,5%, ув'язнені – 10-20%, алкоголіки – 20-50%, особи, що не мають житла, – 10-

15%. У місті чимало робиться для подолання туберкульозу. Зараз існує 12 флюорографів, за допомогою яких ведеться посилена робота щодо виявлення всіх хворих. Їх у ході планових виїздів пересувного флюорографа щорічно виявляють до 800 чоловік. Через те, що туберкульоз найбільш поширений у виправних закладах МВС, з ними встановлено контакти, щоб ті, хто з них виходить, одразу потрапляли під контроль медиків. У дитячому відділенні відремонтовано протитуберкульозний диспансер, відкрито 2 санаторії, де особливу увагу приділено дітям, хворим на туберкульоз.

Усі протитуберкульозні заклади добре оснащені необхідними ліками та харчуванням, адже калорійна їжа – один з основних елементів лікування.

Відкрито стаціонар для денного лікування хворих при протитуберкульозних диспансерних відділеннях у Житомирі, Коростишеві, Новограді-Волинському, діяльність яких спрямована на подолання кризової ситуації з туберкульозом і СНІДом. Усі протитуберкульозні заклади нараховують більше 3000 сестер милосердя у центрах та кімнатах медико-санітарної допомоги, які надають хворим реальну підтримку. Особливу увагу приділяють профілактиці.

Ще одне небезпечне захворювання – дифтерія, гостра інфекційна хвороба, яка характеризується запальним процесом у гортані й трахеї з утворенням фіброзного нальоту та явищами інтоксикації. На Житомирщині в 1997 році хворіло 17 чоловік (15 дітей), у 1998 р. – 8 (4 дітей). Випадки зафіксовані в місті Житомирі (3), Коростишеві, Новограді-Волинському (по одному). Проведений аналіз захворюваності на дифтерію з 1991 до 1997 рр. показав, що носіями хвороби є пацієнти у віці 40-59 років. Щеплення дорослого населення, проведене під час масової імунізації в 1996 – 1997 рр., значно зменшило захворюваність в області, оскільки тільки щеплення може вберегти від цієї хвороби. Щепленням охоплено 98% дорослого населення.

Викладаючи теми "Кров і кровообіг", "Розмноження та індивідуальний розвиток людини", варто повідомити учня, що в 1996 р. в Житомирі був створений обласний центр профілактики і боротьби зі СНІДом. У його завдання входить розвиток комплексних профілактичних заходів, спрямованих на зниження темпів розвитку епідемії в області. Створено системи диспансерного нагляду, мережі лікувально-профілактичних закладів, які б змогли надати висококваліфіковану допомогу хворим. У центрі функціонує декілька відділень: соціально-профілактичної реабілітації, консультативно-диспансерне, аналізу та прогнозування, відділення лабораторної діагностики. Зростає кількість ВІЛ-інфікованих серед вагітних жінок, які про свій стан дізнаються вже в другій половині вагітності. У таких випадках проводиться профілактика, яка перешкоджає передачі інфекції від матері до дитини. На базі обласного центру СНІДу є банк антивірусних препаратів, які надаються вагітним безкоштовно. Крім бюджетних коштів, вони отримують допомогу від спонсорів з м. Києва та міжнародних організацій із Нью-Йорка.

Станом на жовтень 2004 року виявлено 2382 потенційно інфіковані особи (мають позитивний результат обстеження на ВІЛ, але не стоять на офіційному обліку з ВІЛ/СНІДу). Встановлено діагноз ВІЛ-інфекції 801 особі; захворіло на СНІД 77 жителів області; померло від СНІДу – 54 особи. Розподіл ВІЛ-інфікованих за віком:

- Діти, народжені ВІЛ-інфікованими жінками – 88 (10,4%);
- 1 – 14 років – 4 (0,4%);
- 5 – 19 років – 131 (16,4%);
- 20 – 29 років – 452 (56,6%);
- 30 – 39 р. – 107 (13,4);
- 40 – 49 р. – 21 (2,6%);
- чоловіки – 539;
- жінки – 262.

Парентеральний (через кров) шлях передачі ВІЛ дорівнює 72% (576 осіб інфікувалися виключно через ін'єкційне вживання наркотичних речовин).

Статевий шлях передачі – 16,1% (129 осіб, із яких 127 інфікувалися ВІЛ через гетеросексуальні стосунки).

Розповсюдження ВІЛ-інфекції відбулося на всій адміністративній території області. Найбільше інфікованих збудником ВІЛ/СНІДу, починаючи з 1995 р., офіційно зареєстровано: Житомир – 258, Бердичів – 151, Новоград-Волинський район – 136, Коростишівський район – 84, Андрушівський район – 15, Житомирський район – 15, Бердичівський район – 14, Баранівський район – 14, Радомишльський район – 12, Коростенський район – 10.

Під час викладання теми "Спадковість та мінливість" доцільно використати таку інформацію.

У Житомирській області за 2003 рік народилося 12607 дітей, із них 6573 хлопчики і 6034 дівчинки. За період із січня до червня 2003 р. у 13 з них виявлені вроджені хромосомні аномалії, з них 2 дитини із порушеннями у статевих хромосомах. За січень-червень поточного року в нашій області народилося також 13 дітей з аналогічними порушеннями.

Вроджені аномалії (вади розвитку), деформації та хромосомні порушення в Житомирській області (100000 чол.):

- 1990 р. – 900 випадків;
- 1995 р. – 1000;
- 2001 р. – 1200;
- 2003 р. – 1100.

Недоношених дітей народилося 14, із них 4 померло.

Кількість абортів, пов'язаних із серйозними аномаліями розвитку дітей (тис.):

1995	2000	2001	2002	2003
12,6	8,9	8,4	7,9	7,9

Для того, щоб зібрати, опанувати і систематизувати краєзнавчий матеріал, учителю потрібно мати спеціальну підготовку. З огляду на це організаційно-методична система підготовки майбутнього вчителя до розвитку пізнавальних інтересів підлітків засобами краєзнавства є необхідною та актуальною. Вона має орієнтуватися на високий професіоналізм та формування внутрішньої потреби в неперервній освіті, що забезпечить конкурентоспроможність педагогічного фахівця на ринку освітніх послуг.

Школярі повинні знати природу, історію та проблеми рідного краю. Не просто знати, а й проникнутися цими нагальними проблемами, щоб у майбутньому долучитися до їх вирішення. Значна частина вчителів використовує краєзнавчий матеріал у своїй діяльності, що робить їх уроки більш цікавими і змістовними. Тому є надія, що краєзнавчі знання як один із аспектів розвитку пізнавальних інтересів будуть донесені до кожного учня, стануть невід'ємною частиною кожної навчальної дисципліни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Обозний В.В. Краєзнавча підготовка вчителя (теоретичні і організаційно-практичні аспекти). – К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2001. – 254 с.

Матеріал надійшов до редакції 19.09.2005 р.

Г.Н. Михеева. Краеведение как одно из средств развития познавательных интересов подростков.

В статье рассматривается проблема системной подготовки будущих учителей биологии к развитию познавательных интересов подростков средствами школьного краеведения.

Н.М. Mikheyeva. Regional Natural and Human Resources Studies as a Means for the Development of Teenagers' Cognitive Interest

The article considers the problems of prospective biology teachers systemic training for the development of teenagers' cognitive interests.